

Arany János a magyar és az egyetemes zenekultúrában¹

„Kevés számú lyrai darabjaim közül most is azokat tartom sikerültebbeknek, a melyek dallamát hordtam már, mielőtt kifejlett eszmém lett volna - úgy hogy a dallamból fejlődött mintegy a gondolat. Sőt balladáim fogamzásakor is, az első, még homályos eszme felközlésénél már ott volt a rhythmus, a dallam, rendszerint nem eredeti, hanem valami régi népdalhang, mely nem tudom, micsoda sympathiánál fogva épen a szülemlő eszméhez társult...”

A fenti sorokat Arany János írta Nagykőrösön 1860. április 14-én kelt levelében barátjának, Szemere Pálnak. Szabolcsi Bence 1953-ban megjelent tanulmányában így ír ezekről a gondolatokról: *„Ez a nyilatkozat – hasonlókat Goethe és Schiller vallomásaiból is ismerünk – nem kevesebbet jelent, mint hogy a nagy Arany-költemények java mögött zenei emlékek s éppen népi dallamemlékek lappanganak...”*

Ismeretes, hogy Arany János egy egész népdalgyűjteményt hagyott az utókorra, közel másfélszáz dallamot írt le öregkorában, emlékezetből. Több évtized távolából, fejezetekbe rendszerezve kottázta le a dalokat, mindezt olyan precizitással, hogy Kodály Zoltán is elismerően nyilatkozott róla: *„... lejegyzései zenei szempontból oly pontosak és lelkiismeretesek, hogy szinte minden zenész kortársáét felülmúlják.”* Nem lehetnek tehát kétségeink afelől, hogy a fiatal korában vándorszínészként szép zengő baritonjáért is dicsért Arany János életében mindig meghatározó szerepe volt a zenének.

Megfogalmazódik a kérdés: hány népdalt ismerhetett fiatalkorában Arany János, ha évtizedekkel később is le tudott jegyezni mintegy 140 éneket?

Arany költészetének zenei gyökereire minden bizonnyal ösztönösen ráéreztek már a kortársai is. Képzett és műkedvelő zeneszerzők egész sora fordult Arany verseihez, s készített – többnyire zongorakíséretes – műdalt valamelyik költeményére. Minden valószínűség szerint legelső megzenésített költeménye

¹ A DRHE SCIENTIA AC EDUCATIO konferenciáján (2017. április 5-én) elhangzott előadás szerkesztett változata.

a *Nemzetőr dal* (*Süvegemen nemzeti szín rózsá...*) című verse volt. Ennek keletkezési története szinte percről percre ismert, Márki Sándor leírásában, ekként:

1848 júniusában a IX. honvédszászlóalj önkéntesei Szalontára bevonulván. Arany, amint este 7 órakor hazament lakására, pár perc alatt megírta ezt a versét: Süvegemen nemzetiszín rózsá, Ajakomon kedves babám csókja stb. Félnyolckor már ott volt a Rozványék boltjában, hol Fónyad (Fónagy) József szalontai honvéd fuvolán mindjárt dalt szerzett hozzá, ezt Rozvány György lehangjegyezte és este 9-kor már a kilences honvédeket is megtanították az új dalra, melyet csakhamar széltében énekeltek a táborban.

Álljon még itt néhány további zeneszerző kortárs neve, akik szintén zenét írtak valamelyik Arany-vershez:

Gróf Festetich Leó (1800–1884):

A betyár (Kondorosi csárda mellett), Hej! iharfa...

Mosonyi (Brand) Mihály (1815–1870):

Letésem a lantot, 1863 (dal), Mátyás anyja, 1864 (dal), Bordal, 1864 (férfikar)

Bartalus István (1821–1899):

Ej! haj! ne szomorkodj! Bordal énekre és zongorára, 1863. (Az Arany-vers címe: Csendes dalok.)

Kohányi Sámuel (1824–1905):

Széchenyi album. 10 eredeti magyar dal zongorakísérettel

Simonffy Kálmán (1832–1881):

Hej! Iharfa...

Zichy Géza (1849–1924):

Zách Klára (tenor solo, vegyes kar, zongora)

Az Arany János-émlékév alkalmából kibocsátott egyedi emlékérmé hátoldala; tervezője Király Vilmos szobrászművész

A 19. század második felében divatos műfaj volt a melodráma, tulajdonképpen hangszerkíséretes színpadi szavalt. Arany János balladái közül többhöz írt kísérőzenét Révfy Géza, mellette még Kapi Gyula és Lányi Ernő tartozik az ismertebb melodrámaszerzők közé.

A századforduló táján már zenés színpadi művek, operák is születtek Arany-költemények nyomán. Mihalovich Ödön, a Zeneakadémia egykori igazgatója a *Toldi szerelméből* írt wagneriánus zenedrámát 1895-ben, öt évvel később a kolozsvári zeneiskola vezetője, Farkas Ödön készítette el a *Tetemrehívás* című egyfelvonásos operáját. Rékay Nándor, az Operaház karmestere pedig 1906-ban a *Nagyidai cigányok* történetére írt nagyszabású, három felvonásos dalművet. Sajnos, egyik darab sem aratott maradandó sikert, néhány előadás után valamennyi a feledés homályába merült.

A következő felsorolásban mindazok a zeneszerzők szerepelnek, akik valamilyen műfajban Arany János egyik-másik versét megzenésítették:

Balázs Árpád (1937–)	Karl Jenkins (1944–)
Bárdos Lajos (1899–1986)	Kadosa Pál (1903–1983)
Bartalus István (1821–1899)	Kalmár László (1931–1995)
Bertha Sándor (1843–1912)	Kapi Gyula (1850–1923)
Bozay Attila (1939–1999)	Kasics Ozmán (1876–1937)
Buchner Antal (1882–1950)	Kazacsay Tibor (1892–1977)
Daróczi Bárdos Tamás (1931–)	Kodály Zoltán (1882–1967)
Decsényi János (1927–)	Kohányi Sámuel (1824–1905)
Egressy Samu (19. sz.)	Kósa György (1897–1984)
Elek Szilvia (1970–)	Köveskúti Jenő (19–20. sz. fordulója)
Farkas Ferenc (1905–2000)	Kutass (Kutnyánszky) Jenő (19. sz. 2. fele)
Farkas Lajos (1867–1940)	Kürtösi Elemér (20. sz.)
Farkas Ödön (1851–1912)	Lányi Ernő (1861–1923)
Fasang Árpád (1912–2001)	Lavotta Rezső (1876–1962)
Fónagy József (19. sz.)	Ligeti György (1923–2006)
Gaál Ferenc (1860–1906)	Loránd István (1933–)
Harmat Artúr (1885–1962)	Madarász Iván (1949–)
Hazslinszky Gusztáv (1855–1918)	Michnay Ödön (1912–2002)
Hegyi Béla (1858–1922)	Mihalovich Ödön (1842–1929)
Hetényi Albert (1875–1951)	Mihály András (1917–1993)
Jakab István (19. sz.)	

Mosonyi (Brand) Mihály (1815–1870)	Szabados Béla (1867–1936)
Nádor Mihály (1882–1944)	Szendy Árpád (1863–1922)
Nemes Elemér (1880–1949)	Szöllősy Attila (19. sz.)
Nesztlényi Pfeiffer Judith (20. sz.)	Szónyi Erzsébet (1924–)
Pődör Béla Albert (1923–2000)	Sztojanovits Jenő (1864–1919)
Reinitz Béla (1878–1943)	Tornyos György (1924–1997)
Rékay Nándor (1870–1943)	Vajda János (1949–)
Révfy Géza (1868–1941)	Vavrinecz Mór (1858–1913)
Sári József (1935–)	Weiner Leó (1885–1960)
Siklós Albert (1878–1942)	Wusching Konrád Pál (1827–1900)
Simonffy Kálmán (1832–1881)	Zichy Géza (1849–1924)
Soproni József (1930–)	

A több mint 60 név közül sok alig ismert, műkedvelő zeneszerzőt takar, de szerepel a listán Kodály Zoltán, Weiner Leó, Bárdos Lajos, Kadosa Pál, Farkas Ferenc, Ligeti György, Decsényi János, Sári József, Bozay Attila és Vajda János is – ők valamennyien kiemelkedő alakjai a 20. századi magyar zenetörténetnek.

A nemzetközi zenei életben Kodály mellett Ligeti György számít a legjelentősebbnek, ő 1956-tól fél évszázadon keresztül Németországban, majd Ausztriában élt, s az utóbbi évtizedek egyik legnagyobb hatású szerzőjeként tartja számon a zenei világ. Ligeti öt Arany-verset zenésített meg (pontosabban csak négyet, mert az ötödik versnek csak a fordítója Arany János, az eredeti költeményt – *Az ördög elvitte a fináncot* címmel – Robert Burns írta).

- Ligeti György: *Öt Arany-dal*
https://www.youtube.com/watch?v=eHGP6_7fi30

Kodály kétszer fordult Arany költészetéhez; az opusszám nélküli *Négy dal* első tétele a *Haja, haja* című versre készült, míg a második feldolgozás egy nőikari remekmű, a *Csalfa sugár* című.

- Kodály Zoltán – Arany János: *Csalfa sugár*
<https://www.youtube.com/watch?v=j-9AoEGOYZo>

Érdemes megemlíteni, hogy ugyanez a költemény, ami egyben az *Őszikék* egyik utolsó darabja, Ligeti figyelmét is felkeltette, az ő ciklusának a kezdő dala készült ugyanezre a szövegre.

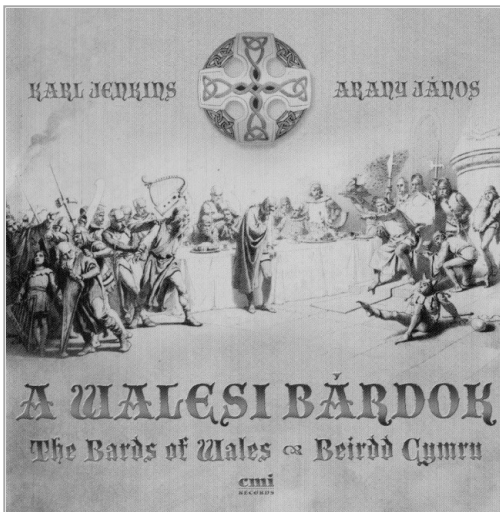
A 20. század utolsó harmadában már a könnyűzenei illetve a népzenei és világi zenei műfajok képviselői is felfedezték Arany János költészetét. Olyan köz-

ismert előadóművészek, dalszerzők, mint Szörényi Levente, Sebő Ferenc vagy a Kaláka együttest vezető Gryllus Dániel is számos Arany-verset és -balladát zenésítették meg. Szintén több költeményt dolgozott fel Dinnyés József, Kobzos Kiss Tamás és Victor Máté. Ide sorolhatók még az újabb generációhoz tartozó Szarka testvérek (Ghymes) és Szirtes Edina Mókus.

Néhány, a világhálón is fellelhető felvétel elérhetősége:

- *Vörös Rébék*. <https://www.youtube.com/watch?v=szSV-o35MY0>
(előadó: Koncz Zsuzsa)
- *A walesi bárdok*. <https://www.youtube.com/watch?v=jR8Zhuma7iA>
(előadó: Kaláka együttes)
- *Népdal*. <https://www.youtube.com/watch?v=7VSqu0EHBgg>
(előadók: Kováts Kriszta, Fool Moon).

Napjaink nemzetközi zenei életének egyik markáns egyénisége a walesi származású zeneszerző, karmester, Karl Jenkins (1944–). Mértékadó források szerint ma az egyik legtöbbet játszott kortárs szerző, műveit világszerte óriási sikerrel mutatják be. Felvételei az EMI/Virgin Classics és a Deutsche Grammophon lemeztársaságoknál jelentek meg. Több egyetem tiszteletbeli professzora illetve díszdoktora, a londoni Királyi Zeneakadémián (Royal College of Music) tantermet neveztek el róla. Számos kitüntetés birtokosa, II. Erzsébet királynő 2005-ben lovagi címet adományozott neki.

2011-ben Budapesten mutatták be *A walesi bárdok* című kantátáját, a darab azóta eljutott több európai országba, sőt a New York-i Carnegie Hall-ban is előadták. Kiadója a nemzetközi zenei életben meghatározó Boosey&Hawkes. A Jenkins-műnek köszönhetően Arany János nevét és *A walesi bárdok*at mára már egyre több helyen ismerik a világon.

A Jenkins-CD borítója

www.boosey.com/cr/music/Karl-Jenkins-The-Bards-of-Wales/55153

BOOSEY & HAWKES

Please Log In

Home Composers Publications Shop Watch & Listen Connect Rental & Licensing Film, TV & Advertising

Home Composers Catalogue Search

Search Catalogue

IN THIS SECTION

Overview
Complete Index
Other Catalogues
Featured Publications
Watch & Listen
Online Scores
Performances
Anniversaries
News
New Recordings
New Books
New Publications
What's New
Photo Gallery
Explore Genres

FEATURED COMPOSERS

Select...

Jenkins, Karl: **The Bards of Wales** (A walesi bárdok) (2010-11) 40'
for chorus, tenor solo and orchestra

Music Text

Janos Arany, English translation by Peter Zollman, Welsh translation by Twm Morys (H,E,Welsh)

Scoring

Solo parts: King Edward (T), Minstrel (Bar, T or unbroken voice), Bard 1 (Bar), Bard 2 (high voice), Bard 3 (Bar), chorus, 2.2.corA, 2.bcl, 2.dbn-4, 3.0.2trbn, btrbn, 1-timp-perc(3), xyl/SD/susp.cym/t.bells/wind chimes/BD/gsp/tamb/tom-t/cyms/susp.cym-harp-strings.
[Abbreviations](#) (PDF).

Territory

This work is available from Boosey & Hawkes for the world.

World Premiere

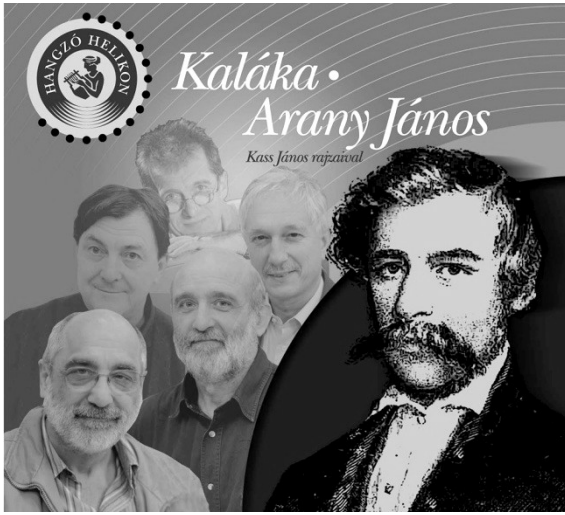
21/06/2011
Béla Bartók National Concert Hall, Budapest
Cardiff Mixed Choir - Cor Caerdydd, English Concert Singers / MÁV Symphony Orchestra Budapest, Kodály Choir of Debrecen, Cantemus Mixed Choir of Nyiregyháza, / Karl Jenkins

Rental Online Score

A Boosey&Hawkes kiadó honlapjának részlete

Zichy Mihály: Illusztráció A walesi bárdokhoz

A Kaláka együttes
Arany János-CD-jének borítója

IRODALOM

ARANY János *hátrahagyott iratai és levelezése. 4. kötet.* (1889) Kiadja: Ráth Mór, Bp.

ARANY János *népdalgyűjteménye.* Közzéteszi: KODÁLY Zoltán és GYULAI Ágost. (1952) Akadémiai, Bp.

MÁRKI Sándor (1917): Arany János szalontai éveiből. *Irodalomtörténet*, 1917/3–4., 120–133.

http://www.epa.hu/02500/02518/00035/pdf/EPA02518_irodalomtortenet_1917_03-04_120-133.pdf (2017. 03. 31.)

SONKOLY István (1939): *Arany János és a zene.* Különlenyomat a Nagykőrösi Arany János Társaság 1938–39. évi évkönyvéből.

SZABOLCSI Bence ([1953] 1982): *Arany János népdalgyűjteménye* In: *Kodály-mérleg, Tanulmányok.* Válogatta és szerkesztette: Breuer János. Gondola, Bp.